Projekti „Change(K)now!" kaasrahastavad Interregi Läänemere piirkonna programm ja Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskus. Projekti peamine eesmärk on muuta Läänemere piirkonna linnade ja elanike hoiakuid, et minna ühekordse kasutusega toidupakenditelt üle ringsetele või korduskasutussüsteemidele.

Dokumendi sisu eest vastutavad üksnes autorid ning see ei pruugi kajastada rahastajate seisukohti nendes küsimustes.

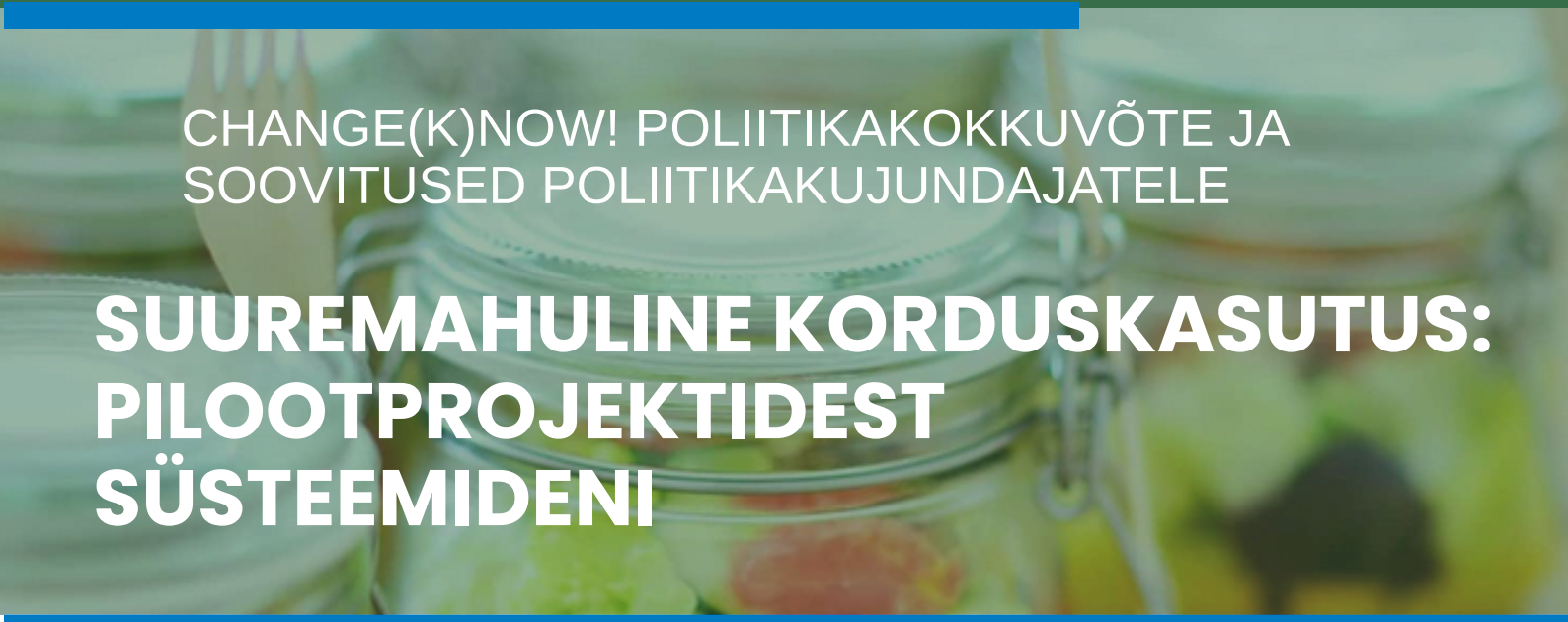

CHANGE(K)NOW! POLIITIKAKOKKUVÕTE JA SOOVITUSED POLIITIKAKUJUNDAJATELE

SUUREMAHULINE KORDUSKASUTUS: PILOOTPROJEKTIDEST SÜSTEEMIDENI

2026

Üle Euroopa on üleminek ühekordselt kasutatavatelt toidupakenditelt korduskasutatavatele kogumas poliitilist hoogu. Uued regulatiivsed raamistikud, eriti pakendite ja pakendijäätmete määrus, seavad selged ootused jäätmete vähendamiseks ja korduskasutuse laiendamiseks. Praktiline rakendamine on aga endiselt killustatud. Vaatamata arvukatele pilootprojektidele ja suurenevale teadlikkusele ei ole korduskasutussüsteemid igapäevases tarbimises veel vaikimisi kasutusel.

Projekti *Change(K)now!* kogemus näitab, et väljakutse ei seisne lahenduste, vaid toimivate süsteemide puudumises. Korduskasutatavad pakendid toimivad praktikas – koolides, avalikel üritustel ja kaasamüügis –, kuid ainult seal, kus juhtimine, taristu, ärimudelid ja kasutajakogemus on kooskõlas. Kui need elemendid ei ole ühendatud, jääb korduskasutus nišiks.

See viitab põhimõttelisele perspektiivimuutusele. Korduskasutus ei ole ainult käitumuslik küsimus ega tehniline lahendus. See on süsteemi muutus. Tarbijad ei muuda oma käitumist ainult teadlikkuse põhjal; oluline on ka mugavus, kättesaadavus ja selged reeglid. Ettevõtted ei investeeri ilma prognoositava nõudluse ja õiglaste turutingimusteta. Omavalitsused ei saa tõhusalt tegutseda ilma õigusliku selguse ja rahalise toetuseta. Seetõttu on süsteemi muutmiseks vaja koordineeritud tegevust kõigil juhtimistasanditel.

Samal ajal omavalitsused juba tegutsevad. Poliitika esialgne rakendamine näitab, et linnad lõimivad korduskasutust strateegiatesse, kehtestavad avalike ürituste reegleid ja uurivad hankevõimalusi. Edusamme aeglustavad aga killustatud turud, ebapiisav taristu, ebaselged vastutusvaldkonnad ja majanduslik tasakaalustamatus ühekorrapakendite ja korduskasutussüsteemide vahel.

Pilootprojektidelt süsteemidele üleminekuks vajavad otsustajad selgeid ja teostatavaid prioriteete. Järgmised kümme tegevust võtavad kokku, mida saab kohe teha.

10 ESMATÄHTSAT TEGEVUST OTSUSTAJATELE

1. **Nõuda korduskasutust kindlaksmääratud suurust ületavatel avalikel üritustel**, tagades selged reeglid ja jõustamise.
2. **Lõimida korduskasutuse kriteeriumid kõikidesse omavalitsuste toitlustus- ja hankelepingutesse**, et luua stabiilne nõudlus.
3. **Rajada tihe ja nähtav tagastustaristu** osana linnaplaneerimisest ja avaliku ruumi kujundamisest.
4. **Tagada süsteemide ühilduvus**, vältimaks turu killustumist ja kasutajate segadust.
5. **Luua korduskasutust soodustavaid majanduslikke stiimuleid,** sealhulgas näiteks ühekordselt kasutatavate pakendite tasud.
6. **Pakkuda õiguslikku selgust hügieeni, vastutuse ja tagatisrahasüsteemide osas**, et vähendada ebakindlust.
7. **Toetada avaliku ja erasektori partnerlust**, võimaldades koostööd omavalitsuste, ettevõtete ja teenusepakkujate vahel.
8. **Kasutada riigihankeid turu kujundamise vahendina**, sidudes poliitilised eesmärgid tegevuste elluviimisega.
9. **Kavandada mugavad ja vaikimisi kasutatavad süsteemid**, muutes korduskasutuse tarbijate jaoks lihtsaimaks valikuks.
10. **Investeerida seiresse ja tulemuslikkuse mõõdikutesse**, tagamaks, et süsteemid toovad reaalset keskkonnakasu.

Nende meetmete elluviimine nõuab selget rollide jaotust:

- **Omavalitsuste tasandil** toimivad linnad süsteemi korraldajatena. Nad reguleerivad, hangivad, planeerivad taristut ja kaasavad sidusrühmi. Nende tugevus seisneb kohalike tingimuste kujundamises – korduskasutuse kehtestamine avalikel üritustel, selle lõimimine hangetesse ning süsteemide nähtavuse, ligipääsetavuse ja hõlpsa kasutamise tagamine.

- **Riigi tasandil** loob valitsus toetava raamistiku. See hõlmab õiguslikku selgust, majanduslikke vahendeid ja rahalist tuge taristu rajamise ja laiendamise jaoks. Ilma selleta seisavad omavalitsused ja ettevõtted silmitsi ebakindluse ja piiratud tegutsemisvõimega.

- **Euroopa tasandi** roll on tagada ambitsioonikus, sidusus ja standardiseerimine. Ühilduvusstandardid, ühtlustatud raamistikud ja tugevad regulatiivsed signaalid on olulised killustumise vältimiseks ja turgudeülese laiendamise võimaldamiseks.

Tulevikku vaadates sõltub üleminek korduskasutusele pakendite korduskasutussüsteemide tunnustamisest **linna põhitaristuna**, nagu seda on jäätmekäitlus või ühistransport. See nõuab pikaajalisi investeeringuid, koordineeritud juhtimist ja poliitilist pühendumust. Samuti on vaja leida kompromisse – lühiajaliste kulude ja pikaajalise kokkuhoiu, turuvabaduse ja regulatiivse sekkumise ning innovatsiooni ja standardiseerimise vahel.

Tegutsemise aeg on nüüd käes. Ehituskivid on olemas ja esimesed kogemused annavad selge suuna. **Otsustajate ülesanne on liikuda pilootprojektidest edasi ja ühendada need elemendid sidusateks süsteemideks.** Kui see saavutatakse, võib korduskasutusest saada mitte ainult keskkonnaalane vajadus, vaid ka praktiline ja laialdaselt omaksvõetud osa igapäevaelust.